

STÁTNÍ ROZPOČTOVÉ VÝDAJE A DOTACE NA VÝZKUM A VÝVOJ (GBAORD) – METODICKÝ ÚVOD –

A. METODIKA STATISTICKÉ ÚLOHY GBAORD

Mezi hlavní úkoly státu v oblasti podpory výzkumu a vývoje (a inovací) patří zejména tvorba strategie vědní politiky pro střednědobé období. U nás je vědní politika deklarována v pravidelně aktualizovaném dokumentu „*Národní politika výzkumu a vývoje (a inovací od roku 2009)*“¹. Pro přípravu koncepce národní politiky výzkumu a vývoje a následnou alokaci finanční podpory výzkumu, vývoje a inovací jsou nutné i odpovídající ukazatele o investicích do výzkumu a vývoje a o lidských zdrojích ve vědě a technologiích. Dodavatelem těchto údajů je právě Český statistický úřad. Ukazatele GBAORD se řadí do oblasti vstupních indikátorů (sledují se investice do výzkumu a vývoje), zatímco například inovace se řadí do tzv. výstupních ukazatelů (konkrétní využití výsledků výzkumu a vývoje).

Cílem statistické úlohy GBAORD (Government Budget Appropriations or Outlays for R&D by Socio-economic Objectives) neboli v českém ekvivalentu „státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj podle socioekonomických směrů (cílů)“ je **zabezpečení údajů o státní podpoře výzkumu a vývoje plynoucí z veřejných rozpočtů v členění podle socioekonomických směrů (cílů)**. Údaje z této statistiky slouží v členských zemích EU jako podpora pro rozhodování, do jakých oblastí výzkumu a vývoje by mělo být v následujících letech investováno.

A.1 Legislativní rámec:

Statistická úloha GBAORD je v rámci Evropské unie organizována jako povinné zjišťování na základě legislativního aktu **nařízení Komise EU č. 995/2012** ze dne 26. října 2012, kterým se stanoví prováděcí pravidla k rozhodnutí EP a Rady č. 1608/2003/ES o tvorbě a rozvoji statistiky Společenství v oblasti vědy a techniky. Zabezpečení údajů GBAORD je pro Českou republiku závazné. Z národních právních norem je pro vlastní koncepci důležitý **zákon č. 130/2002 Sb.**

A.2 Metodické podklady

Platná metodika vztažená k této úloze je rozvedena v mezinárodní příručce „Navrhované standardní praxe průzkumů výzkumu a vývoje“ známé pod zkráceným názvem **Frascati manuál** (revize 2002), který vznikl z podnětu OECD. Vlastní číselník kódů socioekonomických směrů (cílů) lze nalézt v klasifikaci **NABS: Nomenklatura pro analýzu a srovnání vědeckých programů a rozpočtů** (rev. 1992, Eurostat 1994 a rev. 2007, Eurostat 2007).

A.3 Koncepce statistické úlohy

Na rozdíl od jiných statistických šetření prováděných v oblasti výzkumu a vývoje jsou údaje GBAORD založeny na analýze a identifikaci všech částek plynoucích na výzkum a vývoj (dále jen "VaV") z veřejných rozpočtů a následném přiřazení kódů socioekonomických cílů. Jedná se tedy o přístup z hlediska poskytovatele finančních prostředků, kterým je v tomto případě stát zastoupený administrativou, a ne o přístup z hlediska jednotky provádějící VaV, jak je tomu například v Ročním statistickém šetření o výzkumu a vývoji (VTR 5-01).

GBAORD zahrnují veškeré finanční prostředky poskytnuté z veřejných rozpočtů na podporu VaV, včetně prostředků plynoucích na VaV do zahraničí. **Na základě metodiky statistické úlohy je z GBAORD vyloučeno předfinancování projektů hrazených ze strukturálních fondů EU. Podpora inovací není zahrnuta do GBAORD.** Vychází se přitom z výdajů schválených v zákoně o státním rozpočtu pro dané fiskální období (předběžné údaje) a výdajů závěrečného státního účtu pro oblast VaV (konečné údaje). Veřejnými rozpočty jsou v tomto případě míněny státní rozpočet a rozpočty krajů. Státní rozpočet je zahrnut vždy, krajské rozpočty pouze v případě, že jejich příspěvek je významný. Rozpočty na úrovni místní samosprávy, tj. města a obce jsou vyloučeny.

Údaje GBAORD zahrnují běžné i kapitálové výdaje. Striktně je vyloučena veškerá podpora realizovaná prostřednictvím návratných půjček.

Do údajů GBAORD spadají i všeobecné univerzitní fondy (SEO 10: Všeobecný výzkum na vysokých školách), které jsou pro potřeby této úlohy vymezeny v souladu s definicí Frascati manuálu jako veškeré institucionální prostředky poskytnuté vysokým školám na podporu VaV.² **Takto jsou všeobecné univerzitní fondy nově definované dle metodické revize 2013. Před revizí zahrnovaly veškeré prostředky poskytnuté Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy vysokým školám na výzkum a vývoj.**

¹ Poslední, aktualizovaný materiál „**Národní politika výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009–2015**“, který již zohledňuje v souladu s novelizací zákona o podpoře VaV z veřejných zdrojů i podporu inovací, lze nalézt na stránkách Rady vlády pro výzkum, vývoj a inovace: <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=532844>

² V České republice nejsou všeobecné univerzitní fondy definovány. Socioekonomický cíl SEO 10 proto zahrnuje dle definice Frascati manuálu pouze institucionální prostředky poskytnuté vysokým školám. Pro SEO 10 byl přijat název „Všeobecný výzkum na vysokých školách“, který se shodně používal ve statistickém šetření VTR5-01, než byl příslušný oddíl 290 zrušen.

Kódy socioekonomických směrů (cílů) jsou přiřazeny na základě kritéria účelu a obsahu VaV programu (projektů) nebo výzkumného záměru.

A.4 Členění GBAORD v podmínkách systému státní podpory VaV v ČR a návaznost na Informační systém výzkumu, vývoje a inovací (IS VaVal)

- Výzkumné projekty – účelová podpora (součást IS VaVal – CEP)
- Výzkumné záměry – institucionální podpora (součást IS VaVal – CEZ)
- Specifický výzkum na vysokých školách (součást IS VaVal – CEA)
- Podpora mezinárodního výzkumu a vývoje (příspěvky na programy a do institucí) – součást IS VaVal – CEA
- Rozvoj výzkumných organizací (součást IS VaVal – CEA) a ostatní položky mimo IS VaVal

A.5 Stručné vymezení pojmů

Účelová podpora (CEP) – zahrnuje grantové projekty.

Institucionální podpora (CEZ/CEA) – zahrnuje výzkumné záměry, rozvoj výzkumných organizací a specifický výzkum na vysokých školách.

Specifický výzkum na vysokých školách – zahrnuje výzkum prováděný studenty při uskutečňování akreditovaných doktorských nebo magisterských studijních programů, který je bezprostředně spojen s jejich vzděláváním.

Podpora mezinárodního výzkumu a vývoje – zahrnuje poplatky za účast České republiky v mezinárodních programech výzkumu a vývoje, poplatky za členství v mezinárodních organizacích výzkumu a vývoje nebo finanční podíly z prostředků České republiky na podporu projektů mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji, pokud je tento finanční podíl možno hradit z veřejných prostředků a pokud jsou projekty podporovány z rozpočtu jiných států nebo z rozpočtu Evropské unie nebo z prostředků mezinárodních organizací.

Ostatní položky – patří sem infrastruktura výzkumu a vývoje (Akademie věd ČR), specifický výzkum na vysokých školách (hrazený z kapitoly Ministerstva obrany) a další položky související s administrativou a oceněními.

A.6 Poskytování údajů

Údaje GBAORD jsou hlášeny Eurostatu (povinná báze) a OECD (dobrovolně na základě členství) každoročně ve variantách:

- předběžné údaje
- konečné údaje

Přitom na základě výše zmíněného právního aktu jsou údaje GBAORD poskytnuty Eurostatu jako předběžné (přidělování prostředků z prozatímního státního rozpočtu – fáze schválených finančních prostředků parlamentem na počátku rozpočtového roku) do 6 měsíců od konce rozpočtového (referenčního) roku a definitivní (přidělování prostředků z konečného státního rozpočtu) do 12 měsíců od konce rozpočtového (referenčního) roku.

A.7 Hlavní socioekonomické směry (cíle) NABS rev. 1992

Kód	Hlavní socioekonomické cíle (SEO1)	Počet podcílů cílů SEO2	Počet dílčích cílů SEO3
SEO01	Průzkum a využití zdrojů Země	8	0
SEO02	Infrastruktura a územní plánování	8	0
SEO03	Ochrana životního prostředí	11	0
SEO04	Ochrana a zlepšování lidského zdraví	10	0
SEO05	Výroba, distribuce a racionální využití energie	8	4
SEO06	Zemědělská výroba a technologie	8	0
SEO07	Průmyslová výroba a technologie	14	10
SEO08	Společenské struktury a vztahy	9	0
SEO09	Průzkum a využití vesmíru	6	0
SEO10	Všeobecný výzkum na vysokých školách	10	0
SEO11	Neorientovaný výzkum	10	0
SEO12	Ostatní civilní výzkum	0	0
SEO13	Obrana	0	0

POZN.: Kompletní výčet všech hlavních cílů a podcílů viz metodická příloha – klasifikace NABS 1992.

B. REALIZACE STATISTICKÉ ÚLOHY GBAORD V ČESKÉ REPUBLICE

Statistická úloha GBAORD je v podmínkách ČR realizována ve spolupráci s Radou pro výzkum, vývoj a inovace a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (IS VaVal) a jeho integrovaných databází.

Koncepce zohledňuje podmínky dané novelizovaným zákonem č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu, vývoje a inovací a platnými nařízeními vlády, zejména č. 397/2009 Sb. o IS VaVal³. Podle současného znění zákona je správcem IS VaVal Rada pro výzkum, vývoj a inovace (dále jen "RVVI"). Z integrovaných databází IS VaVal jsou pro zabezpečení projektu GBAORD využity databáze CEP (**Centrální evidence projektů VaV**), CEZ (**Centrální evidence výzkumných záměrů**) a CEA (**Centrální evidence aktivit**). Doplnkově jsou použity údaje z oddělení přípravy rozpočtu úseku RVVI. Databáze CEP, CEZ a CEA neobsahují všechny finanční částky poskytnuté na výzkum a vývoj (dále jen "VaV") ze státního rozpočtu v potřebném členění, a proto musí být detailní údaje o poplatcích a příspěvcích na mezinárodní programy VaV a údaje o specifickém výzkumu prováděném na vysokých školách získány v součinnosti s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Některé údaje pro socioekonomický cíl SEO 10, například specifický výzkum na vysokých školách v členění podle vědních oblastí, jsou získávány přímo od jednotlivých vysokých škol, kterých se uvedená skutečnost týká. Stejně tak informace o návratných půjčkách byly získány přímo od poskytovatelů (resortů) státní podpory VaV. Tato skutečnost se v období 2002 až 2005 týkala pouze dvou poskytovatelů. Od roku 2006 nejsou žádné návratné půjčky v GBAORD identifikovány.

Vlastní zpracování údajů a přiřazení kódů socioekonomických směrů (dále jen SEO) dle číselníku NABS provádí přímo ČSÚ. Z údajů získaných z databází CEP, CEZ, CEA a doplňkových údajů od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je nutno vyloučit podle metodiky Frascati manuálu částky, které nejsou považovány za součást GBAORD. Jedná se o podporu VaV, která je financována formou návratné půjčky (pouze u projektů realizovaných před platností zákona č. 130/2002 Sb. a předfinancování Strukturálních fondů EU), některé administrativní náklady a podpora inovací. Očištěné údaje jsou klasifikovány podle číselníku NABS na úrovni 3místného členění SEO. Zpracování probíhá u běžících projektů, které pokračují i v následujícím roce, programově a u nově přihlášených projektů manuálně podle předem stanoveného klasifikačního klíče vytvořeného na základě struktury databází CEP a CEZ.

Počínaje rokem 2006 byl zaveden systém pokročilých kontrol zaručujících další zkvalitnění dat. Pro data GBAORD 2006 byla na základě grantového projektu Eurostatu „Transition Facility 2004“ vytvořena komplexní zpráva o kvalitě dat, která je nyní poskytována Eurostatu každoročně na základě platného právního aktu (nařízení Komise EU č. 995/2012) pro hodnocení kvality dat ve statistice VaV. Od roku 2006 jsou také využívány také přesnější odhady pro výpočet předběžných dat. Metodika těchto odhadů je dále rozvíjena. Eurostat pro statistiku GBAORD také publikuje vlastní odhady pro následující 2 roky dopředu (t+1, t+2).

V roce 2007 byl uskutečněn přechod na novou, výrazně jednodušší verzi klasifikace NABS 2007. Data jsou nadále publikována souběžně podle staré (detailnější) NABS 1992 a nové NABS 2007.

V roce 2008 byly zahájeny práce na propojení dat GBAORD s dalšími šetřeními Českého statistického úřadu (zejména s Ročním šetřením o výzkumu a vývoji (VTR5-01)) a dále s RES (Registrem ekonomických subjektů).

Nyní jsou dostupná další třídění podle:

- velikostních skupin příjemců (*mikro [0-9 zaměstnanců], malé [10-49 zaměstnanců], střední [50-249 zaměstnanců], velké [250+ zaměstnanců]*),
- typu příjemců (*veřejné výzkumné instituce, veřejné a státní vysoké školy, podniky, fakultní nemocnice aj.*),
- podle vlastnictví ekonomického subjektu (*veřejné podniky, soukromé domácí podniky, zahraniční afilace*),
- sektorů provádění VaV (*vysokoškolský, vládní, podnikatelský a soukromý neziskový*),
- regionálního členění (*regiony /NUTS2/, kraje /NUTS3/, okresy /NUTS4/*).

Počínaje referenčním rokem 2012 se na základě nařízení Komise EU č. 995/2012 rozšiřuje statistika GBAORD o ukazatel sledující vnitrostátní veřejné financování nadnárodně koordinovaného VaV (GBAORD-ERA1). Jedná se o data GBAORD zaměřena na státní rozpočtové (veřejné) financování nadnárodně koordinovaného VaV v rámci evropského výzkumného prostoru. Vnitrostátní veřejné financování nadnárodně koordinovaného VaV se v souladu s metodikou člení na položky:

- vnitrostátní příspěvky veřejným subjektům činným v nadnárodním VaV,
- vnitrostátní příspěvky na evropské nadnárodní veřejné programy v oblasti VaV,
- vnitrostátní příspěvky na dvoustranné či mnohostranné veřejné programy v oblasti VaV založené mezi vládami členských států (a ve spolupráci s kandidátskými zeměmi a zeměmi Evropského sdružení volného obchodu).

³ Více informací o Informačním systému výzkumu, vývoje a inovací lze nalézt na stránkách: <http://www.vyzkum.cz/>

Každá položka je jasně vymezena výčtem mezinárodních výzkumných programů a institucí. Podmínkou je participace členských zemí EU.

Metodika k ukazateli GBAORD ERA-1 (nadmárodně koordinovaný výzkum) je uvedena na stránkách Eurostatu:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/R_%26_D_budget_statistics_-_transnationally_coordinated_research

Publikována je časová řada za období 2007 až 2012. V souladu s metodickou revizí statistik VaV 2013 byly částečně revidována i data za ukazatel GBAORD ERA-1 (nadmárodně koordinovaný výzkum).

Počínaje referenčním rokem 2012 se data GBAORD nově člení podle formy podpory na účelovou a institucionální.

C. ZMĚNA KONCEPCE STATISTICKÉ ÚLOHY GBAORD(I) V ČESKÉ REPUBLICE OD ROKU 2010

V roce 2010 vstoupila v platnost novelizace zákona č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných zdrojů. Došlo k zásadní změně, kdy do veřejné podpory byla nově zařazena i podpora inovačních aktivit. Veřejné výdaje na výzkum a vývoj byly přejmenovány na veřejné výdaje na výzkum, vývoj a inovace. Odpovídající anglická zkratka by byla GBAORDI. Tento ukazatel ale není dle definic Eurostatu a OECD zatím definován. ČSÚ se bude snažit, pokud to bude prakticky možné, vyloučit podporu inovací, aby data odpovídala platné definici GBAORD, jak je uvedena v kapitole č. 8 Frascati manuálu. U účelově orientované podpory není problém vyloučit podporu inovací, naopak v případě institucionální podpory toto není zcela možné, neboť postupně zanikají výzkumné záměry (databáze CEZ) a nahrazuje je podpora rozvoje výzkumných organizací, která může potenciálně zahrnovat i inovační aktivity.

D. REVIZE DAT GBAORD ZAHÁJENÁ V ROCE 2013

V roce 2013 ČSÚ v rámci revize statistiky výzkumu a vývoje (VTR, GBAORD) započal také revizi dat GBAORD za celé období 2002–2011, kdy je statistika GBAORD sledována. Revize by měla být dokončena v 1Q 2014. V souladu s reformou systému VaVal v České republice a novými požadavky kladenými novelizovanou legislativou Komise EU podstoupila data GBAORD metodickou revizi, která má zajistit přesnější vymezení položek dle definice Frascati manuálu. Revize se týká překvalifikování obsahu termínu „všeobecných univerzitních fondů“ (u nás pod názvem „všeobecný výzkum na VŠ“). Z důvodu nutnosti poskytnout Eurostatu nové členění dat GBAORD podle formy podpory muselo být revidováno zařazení položek státního rozpočtu do tohoto socioekonomického cíle. Dle revize 2013 spadají **pod „všeobecný výzkum a vývoj na VŠ“ pouze institucionální prostředky státního rozpočtu poskytnuté vysokým školám na provádění výzkumu a vývoje**. Dříve to byly jak účelové, tak institucionální prostředky poskytnuté vysokým školám pouze prostřednictvím rozpočtové kapitoly MŠMT.

Nyní se pod SEO 10 dle NABS1992 klasifikují následující rozpočtové položky:

- výzkumné záměry,
- rozvoj výzkumných organizací,
- specifický výzkum na VŠ.

V případě specifického výzkumu se zařazení dle metodiky Frascati manuálu rozchází s definicí dle novelizovaného zákona č. 130/2002 Sb., který považuje specifický výzkum na vysokých školách za účelovou formu podpory. Po potřeby statistiky GBAORD je specifický výzkum na vysokých školách považován za institucionální formu podpory, která odpovídá lépe způsobu, jakým je tato forma podpory poskytována (výpočet podle předem stanovených kritérií – proměnných). Chybí prvek „soutěže“, jako je tomu u projektů účelové podpory.

Hlavním dopadem bude snížení finančních prostředků klasifikovaných do SEO 10 (snížení váhy cíle na celkových GBAORD). Některé položky účelové podpory, které byly dříve v SEO 10 se nově klasifikují do ostatních cílů. I když celková výše GBAORD v daném roce zůstane stejná, částky i procentní podíly jednotlivých socioekonomických cílů budou odlišné od verze před revizí.

E. Nepřímá podpora výzkumu a vývoje

Kromě přímé státní rozpočtové podpory výzkumu a vývoje, kterou reprezentuje statistika GBAORD – Státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj (podle socioekonomických cílů), existuje od roku 2005 možnost daňového odpočtu uznatelných nákladů na výzkum a vývoj. Tento instrument se nazývá nepřímá podpora výzkumu a vývoje. Údaje o této formě podpory ČSÚ také shromažďuje (z administrativních zdrojů) a publikuje na svých stránkách. Údaje o subjektech podnikatelského sektoru, které uplatnily daňový odpočet uznatelných nákladů na VaV, jsou dostupné od roku 2007.

Blíže viz: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/neprima_podpora_vyzkumu_a_vyvoje_v_podnikatelskem_sektoru